

самоакцептивної атрибуції личности на подростковом этапе онтогенеза. Самоакцепция как общая позитивная установка на себя определяется как важнейший личностно-мотивационный аспект самосознания. В общем, в статье раскрыты психологические особенности формирования самоакцептации и моральной самооценки современных подростков. Отмечена зависимость системы морального самооценивания подростков от ряда социально-психологических детерминант и ее важную роль в личностной самореализации.

Ключевые слова: личность, подростки, самосознание, самооценка, самоосознание, самопринятие, моральная самооценка, ревитализация.

Summary. In the article the psychological features of moral self-appraisal are exposed as difficult and important to the component realization of itself of man. Essence of moral self-appraisal is reflected as an evaluation of the spiritual possibilities, internalness and place, personality among the looks of moral axiology and norms of certain society. Speech goes in the article about the psychological structure of acceptance as base formation of personality acceptance. Essence components and specific of self acceptance attribution of personality are exposed on the juvenile stage of ontogenesis. Acceptance as a general positive setting on itself is determined as a major personality motivational aspect of consciousness. The psychological features of forming of acceptance and moral self-appraisal of modern teenagers are exposed in the article. Dependence of the system of moral evaluation of teenagers is marked on a row socially psychological determinant and its important role in personality self-realization.

Keywords: personality, teenagers, self-appraisal, realization of itself, self acceptance, moral self-appraisal, self acceptance, acceptance, self acceptance attribution, revitalisation.

УДК 159.9:[378.02:005.336.2]

О.О.ДЕМЧУК, О.І.АРТЕМОВА

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Резюме. У статті уточнено сутність поняття «структурні компоненти» креативної компетентності майбутніх психологів. Здійснено системне вивчення феномена креативної компетентності. Визначено і описано його структуру.

Ключові слова: креативність, компетентність, майбутні психологи, професійна підготовка, самоактуалізація.

Постановка проблеми. Вирішальним чинником суспільно-економічного розвитку, безумовно, є сама людина, а тому модернізація сучасної освіти повинна вбачати високу мету своєї діяльності - креативну особистість з розвиненим мисленням, якій властиві критичність, оригінальність, швидкість, гнучкість, асоціативність, здатність до фантазії і інтуїтивності. Проблема креативності в широкому значенні в психології не є новою. Вона зумовлена багатоаспектністю та дослідженнями суміжними науками. Проблема розвитку креативності особистості розглянута українськими вченими (В. Клименко, Є. Лузік, О. Потєбня, В. Роменець, Л. Шелестова), російськими (Д. Богоявленська, В. Дружинін, О. Лук, С. Максимова, О. Матюшкін, О. Мороз, Є. Ніколаєва, Я. Пономарьов) та зарубіжними (Г. Алдер, Дж. Гілфорд, А. Маслоу, К. Поппер, К. Роджерс, П. Торренс), педагогами та психологами.

Метою статті є теоретично обґрунтувати феноменологію креативної компетентності майбутніх психологів.

Виклад основного матеріалу. У психологічній літературі часто використовуються і вже стали звичайними терміни «компетенція», «компетентність». Їх широке застосування цілком виправдано, особливо у зв'язку з необхідністю модернізації змісту освіти.

До теперішнього часу в європейському освітньому співтоваристві немає єдиного чіткого і однозначного тлумачення поняття «компетентність» стосовно його використання для опису бажаного образу (професійно-кваліфікованої моделі) випускника того чи іншого рівня освіти.

Із позицій компетентнісного підходу рівень освіти визначається здатністю вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань і акцентує увагу на здатності використовувати отримані знання.

Компетентність – це те, чого досяг конкретний фахівець, вона характеризує міру освоєння компетенції і визначається здатністю вирішувати запропоновані «місцем» завдання.

У перекладі з латинської (competentia) означає коло питань, в яких людина добре обізнана, володіє пізнаннями і досвідом, отже, компетентна в певній галузі людина володіє відповідними знаннями та здібностями, що дозволяють їй обґрунтовано судити про цю галузь та ефективно діяти в ній. У той же час професійною компетентністю називають індивідуально-психологічне утворення, що включає досвід, знання, психологічну готовність. Під компетентністю частіше розуміється інтегральна якість особистості, що виявляється в загальній здатності і готовності її діяльності, заснованої на знаннях і досвіді, які надбані в процесі навчання і соціалізації та орієнтовані на самостійну й успішну участь у діяльності [9]. Таким чином, поняття компетенцій, компетентностей значно ширше понять знання, вміння, навички, що становлять основу його професійної діяльності і влучно поєднується з таким поняттям як креативність (creative), що є для майбутнього психолога важливою, індивідуальною та професійною якістю.

Креативність – здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації. До факторів креативності зараховуються: швидкість, чіткість, гнучкість мислення, чутливість до проблем, оригінальність, винахідливість, конструктивність при їхньому вирішенні проблем [12, с.225-226]. Проблема креативної компетентності особистості є предметом інтересу різноманітних галузей наукових досліджень. Найбільш розробленими є її педагогічний, соціально-психологічний, філософський та соціологічний аспекти. Для більшості означених досліджень притаманний підхід до розуміння проблеми креативної компетентності як складової життєтворчості особистості. Серед найважливіших доробків психологічної науки для міждисциплінарних досліджень креативної компетентності особистості виокремлені: концептуальне оформлення і теоретичний опис проблеми життєтворчості, здійснене науковою школою життєтворчості Л. Сохань; концепція життєтворчості Д. Леонтєва, що наслідує традиції екзистенційного психоаналізу; „Я”-концепція в її різних теоретичних формах експлікації (концепції інтегральної індивідуальності В. Мерліна, метаіндивідуального світу наукової школи Л. Дорфмана та ін.), яка може бути важливим теоретико-методологічним знаряддям і для визначення структури креативної компетентності особистості, і для визначення механізмів і засобів її формування і розвитку; розробка у соціальній психології проблемного поля індивідуального стилю діяльності, що інтегрує ідеї Л. Виготського, О. Леонтєва, П. Гальперина, Б. Теплова, В. Мерліна та ін. В основному науковці розглядають креативну компетентність як: особистісну якість; сукупність відповідних компетенцій; певний набутий рівень розвитку знань, умінь та навичок.

Під креативною компетентністю дослідники розуміють загальну здатність і готовність особистості до дії, що ґрунтуються на знаннях та досвіді, набутих завдяки навчанню і вихованню, зорієнтованих на становлення особистості як суб'єкта людського життя та культури, активну інтеграцію в суспільство, засвоєння багатогранної роліової палітри; відхід від стандартів, штампів; вихід у вільне професійне плавання. Креативна компетентність включає вміння: розв'язувати найрізноманітніші життєві проблеми; отримувати й аналізувати інформацію, приймати рішення; оцінювати соціальні наслідки дій; працювати в групі; розробляти й виконувати контракти; включатись у проекти, організувати свою роботу, використовувати нові інформаційні технології, проявляти стійкість перед труднощами, знаходити нові рішення. Поняття креативної компетентності інтегрує в собі складові: когнітивну, мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову тощо. Креативна компетентність розглядають як детермінанту саморозвитку, самореалізації, самоактуалізації, життєтворчості. Вона передбачає відповідний віковим можливостям та індивідуальній історії життя рівень розвитку особистісних механізмів, зокрема таких, як наслідування, ідентифікація, імітація, емпатія, рефлексія, образ „Я”, совість. Креативна компетентність тісно пов'язана з поняттями „зрілість”, „готовність до виявлення соціальної активності”, „індивідуальний стиль життєдіяльності”, системою ціннісних орієнтацій особистості. Системоуворювальною складовою креативної компетентності називають відповідальність особистості за свою долю, за свої вчинки і дії, за їх соціальні наслідки. Особистісні риси креативної компетентної людини є близькими до рис самоактуалізованої особистості. Механізмом розвитку креативної компетентності вчені вважають самоактуалізацію. Процес формування креативної компетентності залежить від освітньо-культурної ситуації, в якій живе і розвивається особистість.

Отже, креативна компетентність є цілісним утворенням, яке становить складну системну властивість усієї особистості, що характеризує її здатність: зберігати та оптимально відтворювати, розвивати себе, своє життя, успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, вирішувати складні життєві завдання та проблеми в усіх сферах життєдіяльності, виконувати життєві і соціальні ролі, які ґрунтуються на творчих знаннях, вміннях, навичках і наукових досягненнях. Таке розуміння дозволило здійснити системний аналіз поняття і визначити структурні компоненти креативної компетентності: компетентнісний і креативний потенціал, творчість, активність особистості та особистісну зрілість.

Ми визначили структурні компоненти, якими забезпечується креативна компетентність майбутніх психологів:

- *компетентнісний потенціал* – сукупність знань, умінь та навичок і відповідний рівень їх розвитку, необхідний для успішного функціонування у соціумі;

- *креативний потенціал* – це творча обдарованість особистості, готовність до творчої діяльності, тобто, сукупність здатностей суб'єкта виявляти нові рішення проблем, залучення в життя нового для людини, вважаючи, що креативність є сила, яка сприяє позитивній самооцінці і забезпечує саморух індивіда у його розвитку [7, с.165];

- *активність особистості* та успішне розв'язання життєвих ситуацій, що забезпечується внутрішніми властивостями особистості, представленими розвинутою свідомістю й самосвідомістю, здатністю до рефлексії й саморефлексії, інтернальністю, ціннісно-смісловими орієнтирами – орієнтацією на духовні цінності, саморозвиток, самоактуалізацію; розвиненим емоційним та волевим потенціалом, стійкістю особистості; креативністю тощо.

- *особистісна зрілість*, системоуворювальною складовою якої є відповідальність особистості за свою долю, за свої вчинки і дії, за їх соціальні наслідки, в розвиненій самосвідомості та рефлексії.

- *творчість*, що визначає спрямування активності особистості на творчість у створенні власного життєвого проекту, що припускає свідому постановку цілей, бачення власного майбутнього, відшукування та створення власних смислів, їх творчу реалізацію тощо.

Висновки. Категорія креативної компетентності є одним із фундаментальних понять сучасної науки. Феномен „креативна компетентність” досить нове поняття у науці, яке бурхливо набуває наукового статусу. Поняття „креативна компетентність” знаходиться нині в епіцентрі світової думки, оскільки воно розкриває якісно нові перспективи і результати освітньої діяльності. В основі концепції креативної компетентності лежить ідея виховання креативно-компетентної людини та працівника, який не лише має необхідні знання, професіоналізм, високі моральні якості, а й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання і беручи на себе відповідальність за певну діяльність. Майбутньому психологу часто доводиться опинятися в стресових ситуаціях, зустрічатись з болем, стражданнями, іноді відчувати себе безсилим перед обставинами. Як бачимо, професія психолога, передбачає специфічні психічні і емоційні навантаження: намагання розібратися в проблемах клієнта; не виключена навіть можливість суїциду клієнта тощо. Тобто, процес формування готовності майбутніх психологів-практиків до практичної діяльності у вищих навчальних закладах має за своєю суттю універсальний характер, вбирає в себе усі напрями й аспекти діяльності педагогічного навчального закладу [8].

Головне тут полягає в тому, щоб вищий навчальний заклад, озброюючи майбутніх спеціалістів з глибокими теоретичними знаннями, міцними навичками та вміннями, необхідними для успішної практичної роботи, виховували любов до своєї професії, захопленість, одержимість, готовність до подолання будь-яких труднощів, безмежне прагнення творити, шукати, осмислювати та впроваджувати у практику передові ідеї та кращий досвід. Досягти такого результату можна лише цілеспрямованою діяльністю вищих навчальних закладів, побудованою на основі особистісного підходу, що найбільше сприяє розвитку самобутності, індивідуального почерку професіонала, орієнтує на підготовку не просто практичного-психолога, а психолога-майстра, наставника, художника своєї справи.

Список використаних джерел:

1. Волкова О. Компетентностный подход при проектировании образовательных программ / О. Волкова // Высш. образование в России. – 2005. – № 4. – С. 34–36.
2. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості. – Харків: Фоліо, 1996. – 237с.
3. Деркач А.А., Засыкин В.Г. Акмеология: Учебное пособие – СПб: Питер, 2003. – 256с.
4. Максименко С.Д., Ільїна Т.Б. До проблеми розробки освітньо-кваліфікаційної характеристики сучасного психолога // Практична психологія та соціальна робота. – К.: Соціс Геллап, №1 - 1999. – С.2-6.
5. Панок В. Реформування змісту, форм і методів підготовки практикуючих психологів як нагальна вимога суспільної практики // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах . - К.: Ніка-Центр, 2002. – С.18-28.
6. Пророк Н.В. Практичний психолог: професійно важливі якості // Психологія. - Донецьк, 2002. - №1. – С.16-17.
7. Роджерс Н. Творчество как усиление себя /Н.Роджерс// Вопросы психологи. – 1990. - №1.- с.164-168.
8. Терлецька Л.Г. Ігри, в які грають дорослі (досвід навчання практичних психологів системи освіти) // Практична психологія: теорія, методи, технології. – К.: Ніка-центр, 1977. – С. 220-226.
9. Чепелева Н.В., Уманец Л.И. Проблемы личностной подготовки психолога-практика в условиях вуза // Мат-лы междунар. к-ции “Актуальные проблемы психологической службы. Теория и практика”. – Одесса, 1992. – С.111-113.
10. Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология [текст]: учеб. пособие для вузов / Д. В. Чернилевский, А. В. Морозов. – М. : МГТА, 2001. – 301 с.
11. Шандрок С.К. Специфіка підготовки практичних психологів до професійної діяльності // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах . - К.: Ніка-Центр, 2002. – С.32-34.
12. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. – Х.: Прапор, 2005, - 640с.

Резюме. В статті уточнена суть поняття «структурні компоненти» креативної компетентності майбутніх психологів. Осуществлено системне вивчення феномена креативної компетентності. Определена и описана его структура.

Summary. The article defines more precisely the essence of the concept «structural components» of creative competence the future psychologists. The systemic studying of creative competence was done, its structure.

УДК 159.923:[316.454.52:316.6]

К.В. ДЖЕДЖЕРА

КОМУНІКАТИВНИЙ ДОСВІД ОСОБИСТОСТІ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Резюме. У статті пропонується трактування комунікативного досвіду особистості як складної, динамічної, багатофункціональної системи її знань, умінь, відносин, способів, засобів, форм і механізмів організації комунікативної